

**Orijinal Kaynak:** Mackie, Chris. (2017, September 04). “Guide to the Classics: Homer’s Odyssey”, *The Conversation*.

**Atıf Şekli:** Mackie, Chris. (2018, Ağustos 25). “Klasikler Rehberi: Homeros’un Odysseia’sı”, Çev. M. Kaan Erdoğan, *Sosyal Bilimler*, Link: <https://sosyalbilimler.org/klasikler-rehberi-homeros-odysseia>

## **Klasikler Rehberi: Homeros – Odysseia**

Chris Mackie

Türkçesi: M. Kaan Erdoğan

Homeros’un *Odysseia*’sı, Odysseus’un<sup>1</sup>, Homeros’un İlyada’da değindiği Troya savaşından İthake adasına geri dönüş yolculuğunu anlatan destansı bir Yunan şiidir. Yunan geleneğinde savaş on yıl sürmüştür. Odysseus bundan sonra evine varmak için toprak ve deniz tanrısı Poseidon’un hasımlığı karşısında bir on yıl daha harcamıştır.

Ne var ki, Odysseus’un adasına dönüşü, dertlerinin sonunu getirmez. Yakın yerlerden 108 genç erkeği evini zapt etmiş bulur; karısı Penelopeia’a içlerinden biriyle evlenmesi için baskı yapmaktadırlar. Bir çıkmaza girilmiştir; bu çıkmaz ancak şiiirin sonunda, ardından tüm taliplerin Odysseus ve oğlu Telemakhos tarafından kıyımını beraberinde getirecek yay çekme yarışmasıyla çözümlenmiştir. Adadaki barış en sonunda bilgelik, zafer ve savaş tanrıçası Athene’nin aracılığı sayesinde sağlanmıştır.

Odysseus’un adasına geri dönme ve talipleri defetme arayışı, evine ve ailesine duyduğu sevgi üzerine kurulmuştur. Bu gibi, korku ve nefreti fetheden bir sevgi düşüncesi Yunan macera mitolojisinde yaygın bir temadır.

Odysseia, tıpkı İlyada gibi, Yunan alfabesinin 24 harfine karşılık gelecek şekilde 24 kitaba bölünmüştür. Şiiirin orta kısmında (9’dan 12’ye kadar olan kitaplar), Odysseus evine dönmeye çalışırken yüzleştiği bütün zorlu görevleri betimler. Bu kısım çeşitli türlerden canavarları, öbür dünyayı ziyareti, yamyamları, uyuşturucuları, cazibeli kadınları ve Poseidon’un hasımlığını içerir. Bu zorlu görevler Herakles ve İason gibi daha erken dönem kahramanlarını andırır. İlyada’da, kahraman Akhilleus böyle zorlu görevlerle yüzleşmez; bu da gösterir ki Odysseus çok daha farklı bir kahramanlık fikrine sahiptir.

---

<sup>1</sup> Metindeki kişi ve yer adları Türkçeleştirilirken, Azra Erhat ve A. Kadir Meriçboyu’nun yapmış olduğu çeviri temel alınmıştır. — ÇN

## Kurnazlık ve Cesaret

Eve dönüşteki kritik olay, Odysseus'un bir Tepegöz ve Poseidon'un oğlu olan Polyphemos ile karşılaşmasıdır (9. kitapta anlatılmıştır). O ve adamları Tepegöz'ün mağarasına girerler, epey tesirli bir şarapla onu sarhoş edip, gözüne yanan, kocaman bir kazık saplarlar. Polyphemos kör olsa da saldırıdan sağ kurtulur ve İthakelilerin eve dönüş yolculuğunu lanetler. Odysseus'un tüm adamları eninde sonunda öldürülür, kendisi bilhassa becerikliliği ve parlak zekâsı sayesinde evine dönüşünde yalnız başına hayatta kalır. Burada Homeros'un Odysseus'una ilişkin dalavereci insan tasvirine güçlü bir vurgu vardır.

Odyseia'da, kahramanın Troya'nın yıkıcısı olarak sahip olduğu şanın, dolaştığı dünya boyunca hızlı bir şekilde sözlü geleneğe girmiş olması çok önemlidir. Kendisi, geri dönüşünün son demlerinde Phaiaklar tarafından Phaiak adasında (muhtemelen modern Korfu) ağırlandı ki burada Odysseus'un kimliği ev sahiplerince bilinmemektedir; dahası Odysseus yerli ozan Demodokos'tan yüzünüzce tahta at hikâyesini anlatmasını ister, kendisi bu atı Yunan askerlerini saklayıp Troya kentini şaşırtmak için kullanmıştır.

Odyseus kendi kahramanca davranışlarını duymaktan daha fazlasına heveslidir. Demodokos böylece atın hikâyesini anlattıkça Odysseus'un yanaklarından gözyaşları dökülür ve bütün ağırlığıyla iniler. Ozana verdiği tepki ev sahibinin, kral Alkinoos'un dikkatini çeker ve ona kim olduğunu, neler yaşadığını sorar.

Odyseus haklı olarak Troya fatihi olduğunu iddia eder; bu esnada kendi yaratıcı düşüncesine dayanmaktadır zira at fikrini tasarlayan evvela odur, diğer adamlarla karnına girerkenki cesaretine değinmez bile. Troya'daki kuşatmayı kırmadaki rolü, kendi evindeki çıkmazı sonlandıracağına öncüsüdür. Erken dönem Yunan destanında o, bir tür "kuşatma kırıcı"dır. Kahramanlığı bu iki unsur tarafından karakterize edilir – kurnaz zekâsı ve kapalı alanların karanlığı içindeki cesareti.

Bu tür bir kahramanlık, şanını günün parlak ışıkları altında teke tek mücadelede mızrak ve kalkan kullanımına borçlu olan İlyada'daki Akhilleus'tan oldukça farklıdır. Akhilleus Troya'nın düşüşünü hiçbir zaman görmez çünkü daha öncesinde ölür (kişi 2004 yapımı *Troya* filmi izlemezse tabii). Biri çıkıp diyebilir ki Akhilleus Athene'nin desteğiyle Hektor'u öldürerek kendi Troya savaşını kazanmıştır; fakat kentin asıl yıkıcısı yeni ve farklı bir kahramanlık türü gereğince Odysseus'tur.

Nasıl ki Odysseus Troyalılar – ve de talipler – için fazla zekiye, karısı Penelopeia da tam bir parlak zekâlılık ve ihtiyatlılık örneğidir. İkinci evliliğini önlemeye çalışırken bu olayı akıllıca bir üçkâğıtla geciktirir: Bir taliple evlenmeye razı olur fakat ancak Odysseus'un babası Laertes için dokuduğu kefeni tamamladıktan sonra. Talipler buna boyun eğer, fakat gündüzleyin dokuduğu kefeni geceleyin söktüğünü bilmemektedirler. Eninde sonunda

evdeki hizmetçilerden birinin ihanetine uğrar ve talipler tarafından kefeni tamamlamaya zorlanır, üçkâğıt üç sene devam edebilmiştir.

Yunanlar, Odysseus'un sahip olduğu parlak zekâlılığın netameli bir tarafının da olduğuna dair kuruntuya sahip değildi; en azından, savaştan sonra Troyalılarla muhattap olduğu şekilde bir kuruntuya. Hektor ve Andromakhe'nin genç oğlu Astyanaks'ın öldürülmesi başta olmak üzere Troya'daki zulümlerin bazıları ozanlar tarafından Odysseus'a atfedilmiştir. İ.Ö. 5. yüzyılın sonlarındaki Atina'da (Homeros'un Odysseia'sından 200 yıl kadar sonra) Cleon gibi demagojik siyasetçilerin yükselişi, Odysseus'un Yunan tiyatrosundaki betimlenişini etkilemiş gibi görünüyor. Sophokles'in Philoktetes ve Euripides'in Troyalı Kadınlar gibi eserlerinde odak nokta onun dehşet verici zalimliği ile iki yüzlülüğüdür. Aynı şekilde, Romalı şair Vergilius da kitabı Aeneis'de (2. kitabında) Ulysses'in (Odysseus'un Roma'ya özgü adı) Tahta At'ı kent duvarları içine sürüklemek için Troyalıları kullanmasındaki fena üçkâğıtçılığı vurgular.

## Savaştan Dönüş

Odysseia, o hâlde, ilgi odağının Odysseus'un evindeki kuşatma olduğu noktaya kadar denizcilikle ilgili bir destandır. Savaşçının Troya'dan geri dönüş yolculuğu, Yunan mitolojisinde gözde bir temaydı; üstelik benzer bir hikâye anlatan, erken döneme ait başka destansı şiirler (basitçe Nostoi diye adlandırılır ve "Geri Dönüşler" anlamına gelirler) de biliyoruz. Odysseia'da bile, Odysseus'un temkinli ve akıllıca geri dönüşü ile evine varır varmaz öldürülen Miken kralı Agamemnon arasında kayda değer bir zıtlık vardır.

Odysseia'nın İlyada'dan sonraki bir döneme ait bir şiir olduğuna dair birkaç işaret var, üstelik aynı şair tarafından yazıldıkları da kesin değil (ikisini de "Homeros"un elinden çıkma gören Yunan geleneğine rağmen). İlyada ile kıyaslandığında Odysseia'da tanrılar çok daha az öne çıkarlar, gerçi bilhassa Athene'nin öne çıktığı anlar vardır. Athene zekâ (Yunanca'da metis) ve zafer (nike) ile ilişkilendirilmiştir ki bu ikisi de Odysseus ve ailesinin hayatta kalma hikâyesiyle alakalıdır. Odysseus ve Penelopeia birçok bakımdan Athene'nin temsil ettiği türden şeylerin modelleridir.

Odysseia diğer yandan İlyada ile kıyaslandığında daha ayrıntılandırılmış bir yapıya ve zaman dizinine sahiptir. İlk dört kitap İthake'deki istilaya uğramış evin hâline ve genç Telemakhos'un Yunan ana karasına yaptığı yolculuklara değinir. Athene Telemakhos'u kadınların mekânı evden alarak erkek siyasetinin dış dünyasına götürür. Daha sonra, Odysseus'un kendisi gezgin, masal anlatıcısı ve kendi evinin kuşatma kırıncısı olarak şiirin dikkatinin merkezidir. Masal dünyası, ettiği yolculuklar (9'dan 12'nci kitaba kadar) vasıtasıyla, şair tarafından doğrudan değil de Odysseus tarafından evine yaptığı seyahatte Phaiaklı bir dinleyiciye dolaylı olarak anlatılmıştır. Bu masal anlatıcısı olarak Odysseus kavramı Odysseia için merkezidir.

Odysseia birçok bakımdan Yunan ilkçağının en meşhur edebî eseridir, bazı insanlar İlyada'nın aşırı mükemmelliğinden yoksun olduğunu söylese bile. “Odyssey” kelimesinin dilimize Homeros'un şiirinden geçmiş olduğu gerçeği buna yeterli bir kanıttır.<sup>2</sup> Odysseia hikâyesi, yaşamın ve sevginin, ailenin, evin önemi üzerinden, yolculuğa ilişkin özlü bir maceradır. Bugün birçok okuyucu “arkaik” İlyada ile kıyasladığında Odysseia'yı daha kolay anlaşılır ve “modern” bulur.

## Modern Yorumlamalar

Odysseia'daki efsanevî anlatıların zengin çeşitliliği (9'uncu kitaptan 12'nci kitaba değin, bilhassa Odysseus'un mucize ve gizemlerle dolu bir dünyada başıboş dolaşmaları) şiirin kültürel tarihinin şaşılacak derecede geniş olduğu anlamına gelmiştir; edebiyat, sanat veya film fark etmeksizin. Daha sonraki dönemlerdeki [bütün monografiler](#) Odysseus'u temel alarak yazılagelmiştir. Odysseus'un Roma'daki adının, yani Ulysses'in sanatçı ve yazarlar tarafından sıklıkla kullanıldığını –James Joyce'un durumunda olduğu gibi<sup>3</sup>– göz önünde tutarsak, onun Batı'nın kültürel tarihinde ne kadar baskın bir figür olduğuna ilişkin bir şeyler kavrayabiliriz.

Odysseia'nın modern bir bağlam içinde yaratıcı yeniden-anlatımları *2001: A Space Odyssey*, *Paris, Texas* ve *O Brother Where Art Thou?* gibi filmleri içerir. Benzer şekilde eski askerin savaştan dönüşü teması *The Manchurian Candidate*, *The Deer Hunter* ve *In the Valley of Elah* gibi filmlerde Homerik gizli anlamlara sahiptir.

Odysseus, buna ek olarak, geç 1930'lar ve 1940'larda erken dönem karikatür kitabı süper kahraman Batman'i muhtemelen etkilemiştir; Herakles ve Akhilleus gibi Yunan tanrısal kahramanlar Superman'in insanüstü arka planını canlandırmaya yardım eder. Bir yarasa adam olarak Batman, iyi bir etki bırakmak için tıpkı Odysseus'un yaptığı gibi kılık değiştirme yolunu kullanır, üstelik gecenin karanlığındaki zorlu görevlerini yerine getirmede başarılı olur.

Fakat Odysseus ve maceraları konusu üzerine son söz, 2016'da Edebiyat alanında Nobel Ödülü kazanan Bob Dylan'a bırakılmalı. Dylan, Nobel başarısı onuruna kendisini etkileyen kaynakların bazılarını odaklanan bir konuşma [yazmıştır](#). Bu eserlerden biri olan Odysseia ve Konstantinos Kavafis'in fevkalade şiiri İthake'nin yankılarıyla birlikte, Dylan Odysseus'un maceraları ve onların canlı bir deneyim olarak yakınlıkları üzerine düşünür:

Birçok açıdan, bunlardan bazıları senin de başına geldi, benzer şeyleri sen de yaşadın. Senin de şarabına uyuşturucular katıldı. Sen de yanlıştır bir kadınla yatağını paylaştın. Sen de tuhaf melodilere sahip sihirli ve tatlı sesler tarafından büyülendin. Senin de çok yaklaştığın, ters rüzgârlarca sürüklendiğin oldu. Senin de yakayı paçayı zor kurtardığın

---

<sup>2</sup> İngilizcede “Odyssey” kelimesi serüvenli, çetin yolculuk/arayış anlamına gelmektedir. — ÇN

<sup>3</sup> Ulysses aynı zamanda James Joyce'un 1922'de yayımlanan romanının adıdır. — ÇN

durumlar oldu. Kızdırmaman gereken insanları kızdırdın. Sen de bu ülkeyi baştan başa avare gibi dolaştın. Sen de sana hiçbir fayda getirmeyen o fena rüzgârı hissettin. Ve bu daha hiçbir şey değil.

Kayda Değer Akademik Metinler mottosuyla, 10 Ağustos 2015 tarihinde yayın hayatına başlayan *sosyalbilimler.org*, sosyal bilimler meselelerine yoğunlaşan, gönüllülük odaklı, açık erişim, akademik bir web sitesidir. Hakkında detaylı bilgi almak için [sosyalbilimler.org/hakkinda](https://sosyalbilimler.org/hakkinda) sayfasını, ekibimizde gönüllü olarak görev almak için [sosyalbilimler.org/basvuru](https://sosyalbilimler.org/basvuru) sayfasını ziyaret edebilirsiniz.

Facebook, Twitter, Instagram ve YouTube'da [@sosbilorg](https://www.facebook.com/sosbilorg) kullanıcı adıyla *Sosyal Bilimler*'i takip edebilirsiniz.

[sosyalbilimler.org/abonelik](https://sosyalbilimler.org/abonelik) sayfasından e-bülten abonesi olarak, her pazar günü, o hafta içinde *sosyalbilimler.org*'da yayımlanan çalışmaların tamamını size gönderilecek bir e-posta ile alabilirsiniz.

*sosyalbilimler.org*'da yayımlanan metin, video ve podcastlerin paylaşıldığı Telegram grubuna [t.me/sosbilorg](https://t.me/sosbilorg) adresinden katılabilirsiniz.